

# Arbetsmarknadsutskottets yttrande 1989/90:AU2y

Arbetslivsfondens verksamhet m.m.



1989/90  
AU2y

---

## Till socialförsäkringsutskottet

Socialförsäkringsutskottet har begärt arbetsmarknadsutskottets yttrande över proposition 1989/90:62 om insatser för aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m.m. och över tretton med anledning av propositionen väckta motioner. Dessutom har arbetsmarknadsutskottet beretts tillfälle att yttra sig över fem motioner som har väckts under allmänna motionstiden i år och som har hänvisats till socialförsäkringsutskottet. I sammanhanget tar utskottet upp yrkanden i fyra till arbetsmarknadsutskottet remitterade motioner från allmänna motionstiden, nämligen 1989/90:A217 (yrk. 4) av Bengt Westerberg m.fl. (fp), 1989/90:A265 (yrk. 3) av Lars Werner m.fl. (vpk), 1989/90:A279 (yrk. 3) av Birger Andersson (c) och 1989/90:A291 (yrk. 2) av Lars Werner m.fl. (vpk).

Arbetsmarknadsutskottets yttrande begränsas i fråga om propositionen till de av regeringen i bilaga 2 (arbetsmarknadsdepartementet) framlagda förslagen.

## Arbetslivsfonden

### Inledning

Arbetslivsfonden byggs upp av medel som arbetsgivarna har att erlægga i form av en tidsbegränsad arbetsmiljöavgift enligt den av riksdagen våren 1989 antagna lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift. Avgiften tas ut med 1,5 % på lönesumman under perioden september 1989 – december 1990. Avgifterna beräknas tillföra fonden ett belopp av 10,7 miljarder kronor (1988/89:FiU30 s. 72), vartill kommer avkastningen på fondmedlen. Medlen skall enligt lagen utgöra bidrag till arbetsgivare för rehabiliteringsåtgärder, för åtgärder i syfte att nedbringa de anställdas sjukfrånvaro och för investeringar i bättre arbetsmiljö. Fondmedlen skall vidare kunna utnyttjas för åtgärder som kan bli aktuella genom arbetsmiljökommissionens nu pågående arbete.

Vid antagandet av lagen om arbetsmiljöavgift förutsattes att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag om lämplig organisation och de närmare tillämpningsföreskrifter som erfordras för förvalt-

ning och fördelning av fondens tillgångar. Detta är vad som anförs och föreslås i det första huvudavsnittet i den aktuella propositionsbilagan (s. 38–46).

I bilagan begärs riksdagens godkännande av de riktlinjer som där föreslås för användningen av arbetslivsfondens medel, för uppbyggnaden av en organisation för bidragsprövning m.m. och för fondmedlens förvaltning. Arbetsmiljökommissionen delgav i höstas regeringen synpunkter och förslag i dessa frågor.

Innan utskottet närmare går in på dessa regeringsförslag och därtill anslutande motionsyrkanden tar utskottet upp de i motion 1989/90:Sf18 av Sonja Rembo m.fl. (m) framställda yrkandena 2, 4 och 5 om att riksdagen skall dels *avslå de av regeringen föreslagna riktlinjerna*, dels fr.o.m. den 1 mars i år upphäva lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift och dels besluta att för åren 1989 och 1990 erlagda arbetsmiljöavgifter skall återbetalas till arbetsgivarna. Vidare yrkas i samma motion (yrk. 3) att riksdagen skall avslå regeringens förslag till riktlinjer för fondmedlens förvaltning och därav betingad lagändring.

Utskottet avstyrker för sin del de nämnda yrkandena 2, 4 och 5 i motion Sf18. Samtidigt vill utskottet påpeka att yrkanden om att arbetsmiljöavgiften skall avskaffas har framställts även i de till finansutskottet hänvisade partimotionerna 1989/90:Fi704 (yrk. 3) från moderata samlingspartiet och 1989/90:Fi211 (yrk. 4) från folkpartiet.

Till yrkande 3 i motion Sf18 om fondmedlens förvaltning återkommer utskottet i det följande.

### Riktlinjerna för användning av arbetslivsfondens medel

Propositionen delar upp bidragsgivningen från fonden på två kategorier åtgärder, bidrag till arbetsmiljöförbättrande åtgärder (arbetsplatsåtgärder) och bidrag till rehabiliterings- och arbetsanpassningsåtgärder (individinriktade åtgärder). Denna uppdelning har styrts av de bidragsändamål som är fastlagda genom lagen om arbetsmiljöavgift.

De åtgärder av båda slagen som skall kunna få bidrag exemplifieras och kommenteras i propositionen, till vars framställning i denna del (s. 39–44) torde få hänvisas. I vissa delar kommer bidragsvillkoren att närmare belysas vid den följande redovisningen av hithörande motionsyrkanden.

Kjell Nilsson och Lars Hedfors (båda s) hemställer i motion 1989/90:Sf32 att bidrag skall kunna ges även för *medicinsk och social rehabilitering*. Motionärerna hänvisar till att detta har förordats av arbetsmiljökommissionen i den ovannämnda framställningen till regeringen.

Såsom sägs i propositionen brukar man skilja mellan medicinsk, social och yrkesinriktad rehabilitering. Den medicinska rehabiliteringen avser närmast att återställa grundläggande funktioner och tillhör sjukvårdshuvudmännens ansvarsområde, medan primärkommunerna främst svarar för den sociala rehabiliteringen som service, råd, upplys-

ningar och bistånd i personliga angelägenheter. Den yrkesinriktade rehabiliteringen avser vanligen insatser för att underlätta för människor med olika handikapp att få och/eller behålla ett arbete.

I propositionen anförs (s. 43) att de individinriktade åtgärder som skall stödjas av medel från arbetslivsfonden främst bör vara sådana som kan ingå i en yrkesinriktad rehabilitering. Bidrag, sägs det vidare, bör således inte användas för att betala medicinsk eller social rehabilitering.

Gränsdragningen mellan medicinsk, social och yrkesinriktad rehabilitering är inte given en gång för alla, utan man får räkna med att gränserna förskjuts med utvecklingen på rehabiliteringsområdet i stort. I dagsläget anser utskottet att riksdagen inte bör frångå propositionens ställningstagande på denna punkt och avstyrker med det gjorda uttalandet motion Sf32.

Rosa-Lill Wählstedt och Ulla Berg (båda s) föreslår i motion 1989/90:Sf17 att bidrag från arbetslivsfonden skall kunna beviljas för *utsatta grupper på arbetsmarknaden*. Motionärerna avser härmed personer som har svag förankring på arbetsmarknaden och ofta utgör socialtjänstens kunder/klienter.

Arbetslivsfondens medel skall enligt lagen om arbetsmiljöavgift användas som bidrag till arbetsgivare för rehabilitering m.m. av anställda. Enligt lagen kan bidrag således inte utgå till kommunerna i deras egenskap av huvudmän för socialtjänsten och för insatser till förmån för personer som står utanför arbetsmarknaden. Inom arbetsmarknadspolitikens ram har utvecklats olika former av stöd för socialt handikappade. Samarbetet mellan socialtjänsten, arbetsförmedlingen och försäkringskassan är vidare en sak som diskuteras i propositionen (s. 48—49). Utskottet utgår från att detta samarbete kommer att utvecklas efter de riktlinjer som antyds i propositionen. Med hänvisning härtill och till vad i övrigt anförts avstyrker utskottet motion Sf17.

Ingvar Björk och Sture Thun (båda s) föreslår i motion 1989/90:Sf19 (yrk. 1) att arbetslivsfondens medel skall kunna beviljas för *insatser för ungdomar med omfattande funktionshinder*, så att dessa ungdomars inträde på arbetsmarknaden underlättas.

Arbetslivsfondens medel är som nyss sagts främst avsedda för åtgärder inom företagen till gagn för deras anställda. Därför kan inte heller önskemålen i denna motion tillgodoses, såvida man inte ändrar lagen om arbetsmiljöavgift och dess syfte. Utskottet vill dessutom erinra om de särskilda insatser som görs för att hjälpa gravt handikappade ungdomar vid inträdet på arbetsmarknaden genom arbetsmarknadsverkets projekt Arbete åt unga handikappade. Projektet, som hittills drivits på försök, kommer enligt förslag i årets budgetproposition att bli permanent fr.o.m. nästa budgetår. Mot denna bakgrund bör riksdagen inte vidta någon åtgärd med anledning av motion Sf19 i denna del.

I den till arbetsmarknadsutskottet hänvisade motionen 1989/90:A279 (yrk. 3) föreslår Birger Andersson (c) att bidrag skall kunna ges till *intern företagsutbildning i vardagsnära miljökunskap*. Med överlämnande av motionen i den aktuella delen får utskottet anföra följande.

Motionen behandlar åtgärder som kan medverka till att hejda miljöförstörelsen och förbättra vad ofta kallas den yttre miljön. Arbetslivsfondens verksamhet skall enligt föreliggande lagstiftning gälla arbetsmiljön eller den s.k. inre miljön. Enligt utskottets mening bör lagstiftningen inte ändras på denna punkt, varför det förevarande yrkandet i motion A279 avstyrks.

### Organisation för bidragsprövningen

I propositionen förordas att en mycket begränsad organisation för bl.a. bidragsprövningen skall byggas upp. Organisationen skall bestå av en central styrelse och regionala styrelser i länen. Resurser hos befintliga myndigheter och organisationer skall användas så långt möjligt.

Den centrala styrelsen skall svara för att statsmakternas mål och riktlinjer för verksamheten genomförs, fördela medel till den regionala nivån och besluta i riksomfattande eller branschövergripande frågor m.m. Styrelsen skall utgöras av företrädare för arbetsmarknadens parter och politiskt förtroendevalda personer. För ärendenas beredning skall finnas en eller flera beredningsgrupper, i vilka arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och riksförsäkringsverket m.fl. berörda myndigheter är företrädde. Den centrala organisationen leds av en chef som utses av regeringen.

De regionala styrelserna skall på motsvarande sätt vara sammansatta av företrädare för arbetsmarknadens parter och politiskt förtroendevalda personer. Den regionala verksamheten skall ledas av en kanslichef som för varje län utses av regeringen. De regionala styrelserna skall handlägga ansökningar om bidrag till individinriktade åtgärder samt till arbetsmiljöförbättrande åtgärder som inte är branschövergripande. De bör vara initiativtagare och pådrivande gentemot arbetsgivare, så att aktiviteter kommer i gång och ansökningar om bidrag kommer in till fonden.

I partimotionen 1989/90:A217 (yrk. 4) kritiserar folkpartiet den föreslagna organisationen. Kritiken gäller särskilt *den regionala organisationen*, som sägs öka den splittring och byråkrati som enligt motionen redan råder i fråga om organen för rehabilitering och arbetsmiljöfrågor. Vidare hävdas att den lägsta nivån för fondmedlens administration inte bör vara regional utan lokal. Folkpartiet föreslår utifrån det anförda att fondmedlen i allt väsentligt bör återföras för att bygga upp lokala, företags- eller förvaltningsanknutna fonder. Dessa bör administreras av parterna lokalt, av skyddskommittéerna om sådana finns på företagen och förvaltningarna. Folkpartiet förordar avslutningsvis att arbetsmiljökommissionen skall få i uppdrag att presentera förslag med den angivna innebörden.

Utskottet påminner om att folkpartiet motsatte sig tillkomsten av arbetsmiljöavgiften och har, såsom redovisats i det föregående, i en annan motion yrkat att denna avgift skall avskaffas från den 1 juli i år. Det nu aktuella förslaget om fondmedlens administration bör ses mot denna bakgrund. När man skall bedöma förslaget att återföra fondmedlen till lokala fonder, knutna till företag och förvaltningar, bör man

vidare hålla i minnet att avsikten med fonden är att stimulera till insatser som annars inte skulle komma till stånd. Beträffande arbetsmiljöinvesteringar förutsätter lagen uttryckligen att bidrag lämnas endast för sådana åtgärder som företagen inte är skyldiga att vidta enligt lag eller författning. Detta förutsätter i sin tur att tilldelningen av medel från arbetslivsfonden prövas av organ, som är fristående från de företag och förvaltningar som söker stöd.

Med överlämnande av det nu behandlade yrkandet i motion A217 avstyrker utskottet detsamma.

I den tidigare behandlade motionen Sf19 av Ingvar Björk och Sture Thun (båda s) yrkas även att *handikapprörelsen skall bli företrädd i den centrala fondstyrelsen*. Utöver den eller de beredningsgrupper som enligt propositionen skall knytas till den centrala styrelsen anser motionärerna att det är nödvändigt med en särskild beredningsgrupp med representanter för handikapprörelsen.

Yrkandet hänger samman med motionärernas förslag att bidrag från arbetslivsfonden skall ges till stödåtgärder för svårt handikappade ungdomar. Eftersom utskottet inte biträtt motionen i den delen, anser utskottet att det inte heller är påkallat med någon åtgärd på grund av motionen i nu förevarande del (yrk. 2).

Ingegerd Anderlund m.fl. (s) yrkar i motion 1989/90:Sf24 att *den centrala fondstyrelsen skall lokaliseras till Skåne*.

De allmänna riktlinjer som gäller för decentralisering av statlig verksamhet innebär att man vid tillkomsten av ny statlig verksamhet liksom i fråga om expanderande sådan verksamhet skall ingående pröva om annan lokaliseringsort än Stockholm/Solna är möjlig att välja. Vid val mellan tänkbara lokaliseringsorter utanför huvudstadsregionen skall skogslänen komma i första hand och sydöstra Sverige och Sjuhäradsbygden i andra hand. Utskottet har utförligt behandlat decentraliseringsfrågorna i betänkandet AU 1987/88:13 (s. 36—41). Utöver vad nu sagts framhöll utskottet i det sammanhanget sammanfattningsvis betydelsen av en fortsatt målmedveten decentralisering av den statliga verksamheten. Vidare underströk utskottet att det är en angelägen uppgift för regeringen att i det fortlöpande beredningsarbetet uppmärksamt pröva förutsättningarna för att decentralisera verksamheter. Även behovet av hänsyn till den inomregionala balansen vid omorganisationer m.m. inom statsförvaltningen uppmärksammades. Med hänvisning till dessa riktlinjer och utan att närmare gå in på de praktiska förutsättningar som kan komma att gälla för lokaliseringen av den nya organisationen centralt och regionalt avstyrker utskottet motion Sf24.

### Fondmedlens förvaltning

Inflytande arbetsmiljöavgifter förs för närvarande till ett särskilt konto hos riksgäldskontoret enligt en övergångsbestämmelse till lagen om arbetsmiljöavgift. I propositionen föreslås att fondmedlen i likhet med vissa andra statliga fonder skall förvaltas av kammarkollegiet. Den

kapitalavkastning som uppkommer vid förvaltningen bör tillföras fonden. Den nämnda övergångsbestämmelsen bör i enlighet härmed utgå ur lagen.

Sonja Rembo m.fl. yrkar i motion Sf18 (yrk. 3) att regeringens förslag till lagändring skall avvisas av riksdagen.

Yrkandet är en följd av motionärernas ståndpunkt att arbetsmiljöavgiften bör avskaffas. Eftersom utskottet inte delar motionärernas uppfattning i det hänseendet, avstyrks det nu föreliggande yrkandet. Regeringens förslag till ändring av lagen om arbetsmiljöavgift och till riktlinjer för förvaltningen av fondmedlen bör antas av riksdagen.

### Återstående delar av regeringens förslag till riktlinjer för arbetslivsfondens verksamhet

Utskottet godtar för sin del regeringens förslag till riktlinjer för arbetslivsfondens verksamhet i de delar förslaget inte har redovisats i det föregående.

### Förtidspension av arbetsmarknadsskäl

I det andra huvudavsnittet av propositionens bilaga 2 — med rubriken Aktiv rehabilitering till arbete (s. 46—59) — läggs fram olika förslag för att främja den i 1989 års kompletteringsproposition förordade principen om en arbetslinje i socialförsäkringen. Här ingår att möjligheten att bevilja förtidspension enbart av arbetsmarknadsskäl skall avskaffas.

Denna möjlighet till förtidspension har funnits sedan år 1972. Villkoren är att arbetstagaren har uppnått 60 års ålder samt har fått ersättning från sin arbetslöshetskassa under så lång tid som ersättningen kan utgå eller har fått kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) under 450 dagar. Regeringen föreslår som nämnts att denna möjlighet till förtidspension skall avskaffas och att lagen om allmän försäkring skall ändras i enlighet härmed. Lagändringen avses träda i kraft den 1 oktober 1991.

Vänsterpartiet kommunisterna anser i motion 1989/90:Sf15 (yrk. 2) att det är rimligt att ha kvar möjligheten att i vissa situationer kunna bevilja förtidspension av arbetsmarknadsskäl och yrkar att regeringens förslag skall avslås.

Ragnhild Pohanka (mp) uttalar i motion 1989/90:Sf25 att förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl bör finnas kvar i begränsad omfattning, speciellt med tanke på äldre personer i glesbygd och orter med ensidigt arbetsutbud.

Doris Håvik m.fl. (s) förespråkar i motion 1989/90:Sf28 att övergångsbestämmelserna till lagändringen utformas så, att nuvarande möjlighet till förtidspension av arbetsmarknadsskäl blir kvar för arbetstagare som har blivit uppsagda på grund av arbetsbrist före den 1 januari 1990. Liknande förslag till övergångsbestämmelse men för tiden fram till dess lagen träder i kraft den 1 oktober 1991 läggs fram i motionerna 1989/90:Sf27 av Bengt-Ola Rytter m.fl. (s) och 1989/90:Sf29 av Stig Gustafsson m.fl. (s).

I propositionen anförs att enbart arbetslöshet inte längre kan vara ett tillräckligt skäl för att förtidspensionera äldre arbetstagare. Att möjligheten finns urholkar deras anställningsskydd och innebär en press på dem att lämna sina anställningar i förtid. Det nuvarande systemet har bl.a. lett till att en arbetstagare som blir arbetslös vid en ålder av 58 år och 3 månader därefter kan uppbära arbetslöshetsersättning och — från 60 års ålder — fortsatt ekonomiskt stöd i form av förtidspension tills den ordinarie pensionsåldern vid 65 år uppnås. Detta är de s.k. 58,3-årspensioneringarna, vid vilka arbetstagarna i många fall dessutom erbjuds avgångsvederlag och ytterligare ekonomiska utfästelser för att förmåns lämna sina anställningar i förtid.

Regeringens förslag syftar till att markera arbetsgivarnas ansvar för den äldre arbetskraften och att hävda arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken och socialförsäkringen. Utskottet godtar förslaget och avstyrker yrkandena i motionerna Sf15 (vpk) och Sf25 (mp) om avslag helt eller delvis på detta förslag. Som utvecklas i det följande innebär detta inte att arbetsmarknadsskålen i fortsättningen kommer att sakna betydelse vid bedömningen av rätten till förtidspension.

Det är enligt utskottets åsikt rimligt att tillföra regeringens lagförslag en övergångsbestämmelse av det slag som begärs i motion Sf28 (s) med tanke på de förhandlingsuppställningar om personalreduktioner med beaktande av nuvarande pensionsmöjlighet som kan ha träffats innan regeringens förslag blev känt. Därmed tillgodoses till en del yrkandena om vidsträcktare övergångsregler i motionerna Sf27 (s) och Sf29 (s).

I den nyssnämnda motionen Sf29 av Stig Gustafsson m.fl. (s) samt i motion 1989/90:Sf31 av Anita Modin m.fl. (s) anförs att det är otillfredsställande att regeringen har undvikit att ta upp frågan om vilken ekonomisk ersättning som skall ges till grupper som ställs utanför arbetsmarknaden. Motionärerna vill ha en ny ersättningsform inom arbetsmarknadsområdet, som minst motsvarar den nivå som förtidspensionen ger i dag. Motionärerna begär att regeringen skall få i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med ett *sammanhållet förslag om olika frågor rörande förtidspensionering av äldre*.

Avskaffandet av förtidspensioneringen av arbetsmarknadsskäl är enligt utskottets uppfattning en viktig markering av arbetslinjen inom socialförsäkringen. Effekten av denna markering kommer otvivelaktigt att suddas ut om man samtidigt tar initiativ till nya ersättningsformer som skall ge med förtidspensionen likvärdiga förmåner. Det bör dessutom påpekas att arbetsmarknadsskålen inte försvinner som faktor vid bedömningen av rätt till förtidspension utan kommer även i fortsättningen att kunna vägas in vid den samlade bedömningen i de enskilda fallen av rätt till förtidspension. Vidare är det avsett att kraftfulla arbetsmarknadspolitiska åtgärder vid behov skall sättas in för äldre arbetslösa som har kvar sin arbetsförmåga. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt anförs avstyrker utskottet att riksdagen gör de i motionerna Sf29 och Sf31 begärda tillkännagivandena till regeringen.

Sten-Ove Sundström och Åke Selberg (båda s) understryker i motion 1989/90:Sf13 betydelsen av att man tar *hänsyn till arbetsmarknadsskäl i den fortsatta bedömningen av rätt till förtidspension*, särskilt när det gäller möjligheterna för de äldre att få arbete i närregionen.

I propositionen betonas som nyss nämnts att arbetsmarknadsskäl även i fortsättningen kommer att vägas in vid ställningstagandena till ansökningar om förtidspension. Med hänsyn härtill anser utskottet att det inte är påkallat att förestå någon åtgärd med anledning av motionen.

Isa Halvarsson (fp) föreslår i motion 1989/90:Sf33 ett tillkännagivande till regeringen om det ökade behov av *beredskapsarbeten för äldre i glesbygd* som blir en följd av att man avskaffar möjligheten till förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

Som ovan sagts förutskickas i propositionen att kraftfulla arbetsmarknadspolitiska åtgärder vid behov skall sättas in för äldre arbetslösa med bibehållen arbetsförmåga. Det är givet att för de arbetstagare det här gäller blir det sysselsättningsskapande åtgärder som beredskapsarbeten som i första hand kommer i fråga. Utskottet vill härutöver peka på den nuvarande möjligheten att tillgripa s.k. IKS-arbeten, dvs. med glesbygdsstödet finansierade arbeten för äldre arbetstagare i glesbygd. Med det anförda får motionsyrkandet anses vara tillgodosett, och någon åtgärd därutöver från riksdagens sida är inte behövlig.

## Lön i stället för pension hos Samhall

Av de ca 30 000 handikappade som arbetar inom Samhalls företag har enligt propositionen ca 6 700 någon form av pension. Nästan 1 300 uppges ha hel förtidspension. Enligt bestämmelser i kollektivavtal görs avdrag på lönen för den pension som utgår.

I propositionen uttalas att den principen bör gälla i fortsättningen att anställda hos Samhall för den tid de arbetar skall ha lön och inte pension enligt lagen om allmän försäkring. Vissa övergångsbestämmelser behövs för dem som nu är anställda, t.ex. de som har högre pension än den lön som erbjuds. Förändringen berör inte deltidsarbete som har pension för tid då de inte arbetar. En förutsättning för omläggningen är vidare att förslagen i propositionens bilaga 1 om utsträckt tid för s.k. vilande pension genomförs.

Den nya principen om lön i stället för pension, som är avsedd att gälla från den 1 juli i år, kan genomföras utan riksdagens medverkan genom ändringar i kollektivavtal och vissa författningar. Finansiellt sett innebär den dock en kostnadsomfördelning mellan Samhall och socialförsäkringen på så sätt att Samhalls utgifter för löner ökar, samtidigt som socialförsäkringen å ena sidan får minskade kostnader för förtidspension och å andra sidan ökade intäkter av inbetalade sociala avgifter.

Den föreslagna ordningen överensstämmer med vad som har förordats av rehabiliteringsberedningen. Den har tillstyrkts av RFV och



Samhall. Några invändningar mot förslaget har inte riktats i de föreliggande motionerna. Utskottet tillstyrker att regeringen får det i propositionen begärda godkännandet av åtgärden.

## Uppdragsverksamhet inom den yrkesinriktade rehabiliteringen

I motsvarande del av propositionens bilaga 2 bereds riksdagen tillfälle att ta del av vad som där anförs om uppdragsverksamhet på de av arbetsmarknadsverket drivna arbetsmarknadsinstituten (AMI). Bakgrunden är det förslag som i bilaga 1 föreläggs riksdagen om att försäkringskassorna skall få möjlighet att av medel från socialförsäkringen köpa rehabiliteringstjänster från bl.a. AMI. Som utskottet tidigare berört är det vidare meningen att arbetsgivare skall kunna köpa sådana tjänster med bidrag från arbetslivsfonden.

Försök med avgiftsfinansierad verksamhet bedrivs redan i liten skala vid AMI. Anspråken på AMI:s tjänster och på arbetsförmedlingens vägledningfunktion bedöms nu komma att öka. Ett nytt anslag bör därför enligt propositionen inrättas för uppdragsverksamheten, och AMS bör dessutom få disponera en rörlig kredit hos riksgäldskontoret. Framställning om anslag och kreditbemyndigande läggs inte fram i den förevarande propositionen utan i årets budgetproposition, bilaga 12 s. 99.

Vad som nu anförs i propositionsbilagan om uppdragsverksamhet inom den yrkesinriktade rehabiliteringen ger inte utskottet anledning till erinran. Utskottet föreslår att riksdagen lägger den aktuella punkten till handlingarna.

## Lönebidrag för förtidspensionerade

Regeringen föreslår i denna del av propositionen ett nytt lönebidrag avsett för arbetsgivare som anställer förtidspensionerade. Bidraget skall utgå med högst 50 % av den totala lönekostnaden för den anställda under längst fyra år, med möjlighet till omprövning och förlängning vid bidragsperiodens slut. Under innevarande budgetår bör bidragskostnaden täckas av ett nytt anslag om 120 milj. kr.

Sonja Rembo m.fl. (m) yrkar i motion Sf18 att regeringens anslagsframställning skall avslås. Motionärerna anser att det är obehövt med en ny form av lönebidrag. I stället bör det system med flexibla lönebidrag som moderata samlingspartiet förordar sedan flera år kunna användas. Med hänsyn till den osäkerhet som råder om den nya bidragsverksamhetens omfattning och hur den påverkar kostnaden för förtidspensioner bör bidragsgivningen finansieras av den allmänna försäkringen.

Förslag beträffande omfördelning av resurser från socialförsäkringsystemet till arbetsmarknadsåtgärder föreslås också i motionerna 1989/90:Sf296 av Elver Jonsson m.fl. (fp) och 1989/90:Sf352 av Isa Halvarsson (fp), som utskottet beretts tillfälle yttra sig över.

Regeringsförslaget är ett ytterligare steg i utvecklandet av en arbetslinje i socialförsäkringssystemet. Det föreslagna lönebidraget för för-

tidspensionerade är något gynnsammare än det ordinarie lönebidrag som beviljas kommunala och enskilda arbetsgivare för handikappade arbetstagare. Efter de två första åren trappas nämligen det senare lönebidraget ned från 50 till 25 % av lönekostnaden.

I motsats till motionärerna anser utskottet att det kan vara en fördel att för en speciell verksamhet ha ett speciellt bidrag, särskilt i verksamhetens inledningskede. Det kan inte uteslutas att detta kan underlätta marknadsföringen hos arbetsgivarna av bidragsformen och dess ändamål att främja sysselsättning för förtidspensionerade.

Av olika skäl som närmare berörs i propositionen kan man inte räkna med att bidragsverksamheten får någon större omfattning. Inte minst gäller det om den verksamhet som hinner komma i gång under återstoden av budgetåret 1989/90. Redan detta talar för att finansieringen bör ske över statsbudgeten och att man inte för den aktuella tiden inför nya finansieringsformer såsom förordas i motion Sf18.

Utskottet tillstyrker alltså att regeringens förslag att införa ett nytt lönebidrag för förtidspensionerade och att riksdagen på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1989/90 under tionde huvudtiteln uppför ett reservationsanslag för ändamålet på 120 milj. kr. Motion Sf18 (yrk. 7 och yrk. 8 i motsvarande del) avstyrks samtidigt.

Utskottet tar härefter upp yrkande 8 i motion Sf18 om finansiering av lönebidragskostnaden i vad avser tiden efter innevarande budgetår samt de mer allmänna yrkandena i motionerna Sf296 (fp) och Sf352 (fp) om *finansiering av arbetsmarknadsåtgärder med socialförsäkringsmedel*.

Motionsyrkanden om nya finansieringsformer av det slaget har tidigare flera gånger behandlats av både socialförsäkrings- och arbetsmarknadsutskotten (se senast SfU 1987/88:18 och 1988/89:AU12). I det sistnämnda betänkandet upplystes att arbetsmiljökommissionen överväger huruvida medel för sjukförsäkring och förtidspension kan användas för rehabilitering av sjuka och skadade. I propositionens bilaga 1 föreslås f.ö. att en vidgad försöksverksamhet med nya arbetsmetoder i rehabiliteringsarbetet skall bekostas av medel avsedda för sjukförsäkringen. Utskottet anser att arbetsmiljökommissionens förslag bör avvaktas innan man överväger i vad mån lönebidrag och andra arbetsmarknadsåtgärder i fortsättningen, som motionärerna vill, skall finansieras med arbetsgivaravgifter via socialförsäkringen i stället för budgetmedel. De nu behandlade motionsyrkandena avstyrks därmed.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i partimotionerna 1989/90:A265 (yrk. 3) och 1989/90:A291 (yrk. 2) att försök görs med *garanterad förtidspension* och med lönebidrag för förtidspensionerade och långtidssjukskrivna. Med överlämnande av de båda motionerna i angivna delar får utskottet anföra följande.

De förslag som läggs fram i propositionens bilaga 1 om s.k. vilande pension och de av utskottet ovan tillstyrkta förslagen om nytt lönebidrag för förtidspensionärer tillgodoser i allt väsentligt motionsförslagen. Dessa påkallar följaktligen inte någon riksdagens åtgärd.

Efter behandlingen ovan av förslagen i propositionens bilaga 2 och därtill anslutande motionsyrkanden tar utskottet upp några andra rehabiliteringsfrågor som har aktualiserats i motionerna.

I kommittémotionen Sf18 (yrk. 1) av Sonja Rembo m.fl. (m) föreslås ett tillkännagivande till regeringen av vad som anförs i motionen angående *förutsättningar och former för aktiv rehabilitering*. Yrkandet anknyter till motionens inledningsavsnitt. I detta görs en kritisk genomgång av den förda politiken på arbetsmarknads- och socialförsäkringsområdena. Exempelvis sägs de nyss behandlade regeringsförslagen på arbetsmiljöområdet i huvudsak vara avsedda att dels öka det kollektiva sparandet, dels skapa ytterligare utrymme för politiska och korporativa organ.

Det är en självklarhet att det råder olika uppfattningar och till och med starka meningsmotsättningar om politiken på arbetsmarknadsområdet liksom på andra politikområden. När det gäller de meningsyttringar som framförs i föreliggande del av motion Sf18 avstyrker utskottet för sin del att riksdagen ansluter sig till dem med ett tillkännagivande härom till regeringen.

Återstående tre motioner ingår bland dem som utskottet har beretts tillfälle att yttra sig över, och utskottet får anföra följande.

Folkpartiet förespråkar i motion 1989/90:Sf246 ett decentraliserat beslutsfattande i rehabiliteringsärenden. I motionen diskuteras möjligheterna att nå en ökad snabbhet i rehabiliteringsarbetet. Beslutsfattandet bör enligt motionärerna ske så nära de enskilda företagen som möjligt, på större arbetsplatser i organ knutna till själva arbetsplatsen. För att arbetsgivarna skall påverkas att tidigt identifiera rehabiliteringsbehov på arbetsplatserna och se till att rehabiliteringsarbetet kommer i gång snabbt tänker sig motionärerna att man bör gå fram på två vägar, dels genom ett system med ekonomiska styrmedel av det slag som föreslås i den till arbetsmarknadsutskottet hänvisade folkpartimotionen 1989/90:A217, dels genom att arbetsgivaren påförs ett särskilt ansvar för att initiera rehabiliteringsprocessen när skador upptäcks lokalt.

De frågor om rehabiliteringsarbetet som förs fram i motionen utgör centrala delar av arbetsmiljökommissionens uppdrag. Ett problem i sammanhanget är att det med undantag för den statliga sektorn inte finns något uttryckligt i författning angivet rehabiliteringsansvar för arbetsgivarna. Utskottet är inte berett att med utgångspunkt i motionskravet förorda att riksdagen skall föreläggas förslag till lagstiftningsåtgärder, t.ex. genom tillägg till arbetsmiljölagen, som fastlägger det av motionärerna önskade rehabiliteringsansvaret för arbetsgivarna. Enligt utskottets mening bör arbetsmiljökommissionens förslag i denna del liksom i fråga om ekonomiska styrmedel avvaktas. Det kan tilläggas att kommissionen enligt sina direktiv skall avsluta sitt arbete redan före utgången av innevarande budgetår.

Gustav Persson och Marianne Stålberg (båda s) vill i motion 1989/90:Sf328 lägga ett ökat ansvar för arbetsskadeutredningar på arbetsgivarna och företagshälsovården i syfte att avlasta försäkringskassornas arbete.

Utskottet noterar att motionärernas synpunkter nära sammanfaller med de tankegångar som framförts av LO och TCO i remissyttranden över riksdagens revisorers rapport (1988/89:5) om arbetsskadeförsäkring. Härutöver vill utskottet hänvisa till vad ovan sagts om arbetsmiljökommissionens uppdrag beträffande frågan om arbetsgivarnas medverkan vid rehabilitering av anställda men dessutom till att parallellt med kommissionen arbetar en särskild utredning om företagshälsovården, vars uppdrag skall vara fullgjort samtidigt med kommissionens.

Utskottet har vidare beretts tillfälle att yttra sig över motion 1989/90:Sf359 av Jan-Olof Ragnarsson m.fl. (vpk, mp) om lokalisering av den i propositionens bilaga 1 föreslagna försöksverksamheten vid två försäkringskassor med nya arbetsmetoder och samarbetsformer i rehabiliteringsarbetet. Motionärerna föreslår att försöken förläggs till Stockholm och tre orter i Bergslagen.

I propositionen (s. 13) uttalas att det bör vara RFV:s sak att i samråd med Försäkringskassaförbundet välja ut de försäkringskassor som skall genomföra försöksverksamheten. Utskottet anser för sin del att en sådan ordning är välbetänkt. Även på arbetsmarknadsområdet har statsmakterna överlåtit på det för verksamheten ansvariga ämbetsverket att bestämma förläggningen av olika försöksverksamheter som har begränsad omfattning liksom i det nu föreliggande fallet. Detta kan följande sägas överensstämma med strävandena att avveckla riksdagens och regeringens detaljstyrning av statsverksamheten.

Stockholm den 22 februari 1990

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

*Lars Ulander*

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Kjell Nilsson (s), Marianne Stålberg (s), Lahja Exner (s), Anders G Högmark (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c), Karl-Erik Persson (vpk), Anna Horn af Rantzien (mp), Monica Öhman (s), Erik Holmkvist (m) och Göran Engström (c).

## 1. Avslag på regeringens förslag till riktlinjer för användning av arbetslivsfondens medel m.m.

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser att avsnittet *Arbetslivsfonden, Inledning* i arbetsmarknadsutskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Såsom anförs i motion Sf18 (m) lägger arbetsmiljölagen ett mycket långtgående ansvar på arbetsgivarna för arbetsmiljön på arbetsplatserna. Rehabiliteringsansvaret är enligt lagen om allmän försäkring lagt på försäkringskassorna. Resurser för yrkesinriktad rehabilitering finns hos arbetsgivare, företagshälsovård och arbetsmarknadsmyndigheter.

Ansvar på arbetsmiljö- och rehabiliteringsområdena är således redan väl definierat, och erforderliga organisatoriska förutsättningar föreligger för att utföra arbetet. Det finns inte något behov av att nya byråkratiska institutioner skall byggas upp. Arbetslivsfonden fyller med andra ord inte något ändamål och bör följaktligen avvecklas. Besparingar inom försäkringen ger nödvändiga resurser för rehabilitering.

Utskottet anser att det härutöver saknas anledning att närmare gå in på regeringens förslag beträffande arbetslivsfonden. Förslagen bör avslås av riksdagen i enlighet med yrkandena i motion Sf18. Detsamma gäller om förslaget att införa ett särskilt lönebidrag för förtidspensionerade.

## 2. Regional organisation för arbetslivsfondens verksamhet

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser att den del av arbetsmarknadsutskottets yttrande i avsnittet *Organisation för bidragsprövningen* som börjar med "Utskottet påminner" och slutar med "utskottet detsamma" bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag till administration för arbetslivsfonden — innefattande regionala enheter — är olyckligt. Förslaget ökar den organisatoriska splittring som i dag råder på rehabiliterings- och arbetsmiljöområdena och skapar ytterligare byråkrati.

En annan nackdel med förslaget är att den regionala nivån görs till lägsta nivå för administrationen. Tyngdpunkten i arbetsmiljö- och rehabiliteringsarbetet bör ligga på den lokala nivån.

Mot denna bakgrund och med anslutning till motion A217 (fp) i motsvarande del föreslår utskottet att fondmedlen i allt väsentligt bör återföras för att bygga upp lokala, företags- eller förvaltningsanknutna fonder för rehabiliterings- och arbetsmiljöinsatser. Fonderna bör administreras lokalt av parterna, i första hand av skyddskommittéerna när sådana finns inrättade på arbetsplatserna. Detta skulle innebära att skyddskommittéerna får tillgång till egna medelsresurser för sin verksamhet.

Det bör uppdras åt regeringen att lägga fram ett omarbetat förslag till administration för arbetslivsfonden i enlighet med vad ovan anförts. Med tillstyrkan i övrigt av motion A217 yrk. 4 föreslår utskottet ett tillkännagivande till regeringen härom.

### 3. Förtidspension av arbetsmarknadsskäl

Karl-Erik Persson (vpk) anser att den del av arbetsmarknadsutskottets yttrande i avsnittet *Förtidspension av arbetsmarknadsskäl* som börjar med "I propositionen" och slutar med "Sf29 (s)" bort ha följande lydelse:

Förtidspension av arbetsmarknadsskäl för äldre arbetslösa infördes av sociala och regionalpolitiska skäl. Det är en möjlighet till pension som har funnits i närmare två decennier. Man bör inte som regeringen föreslår ta bort den utan att tillskapa andra möjligheter att trygga försörjningen för äldre arbetslösa som slås ut från arbetslivet. Som framhålls i motion Sf15 av vpk måste man även i fortsättningen i vissa situationer kunna bevilja förtidspension av arbetsmarknadsskäl. I förhållande till vad som gäller i dag bör dock förtidspension av angivna skäl i de enskilda fallen kräva godkännande av en central facklig organisation. Regeringen bör få i uppdrag att utarbeta förslag till lagändring på den punkten.

Utskottet föreslår alltså att riksdagen med avslag på regeringens förslag att avskaffa förtidspension av enbart arbetsmarknadsskäl delger regeringen vad utskottet anført om lagändring beträffande fackligt godkännande av beslut om sådan pension. Ställningstagandet i huvudfrågan tillgodoser syftet med motion Sf25 (mp) att i glesbygder behålla nuvarande pensionsmöjlighet och gör de övergångsbestämmelser som föreslås i s-motionerna Sf27, Sf28 och Sf29 obehövliga.

### 4. Förtidspension av arbetsmarknadsskäl

Anna Horn af Rantzen (mp) anser att den del av arbetsmarknadsutskottets yttrande i avsnittet *Förtidspension av arbetsmarknadsskäl* som börjar med "I propositionen" och slutar med "Sf29 (s)" bort ha följande lydelse:

Slopandet av möjligheten till förtidspension av arbetsmarknadsskäl på det sätt regeringen föreslår kommer i vissa fall att drabba äldre arbetstagare alltför hårt. Utskottet tänker särskilt på sådana arbetstagare som bor i glesbygder och i orter med ensidigt och begränsat arbetsutbud. Regeringen utlovar stöd i form av "kraftfulla" arbetsmarknadsåtgärder, men man kan inte begära att arbetstagare i de åldrar det här gäller skall börja arbetspendla till andra orter eller rent av flytta till andra delar av landet där ett nytt arbete kan erbjudas.

Mot bakgrunden härav föreslår utskottet med anledning av motion Sf25 (mp) att riksdagen inte skall anta förslaget att avskaffa förtidspension av enbart arbetsmarknadsskäl utan uppdra åt regeringen att återkomma till riksdagen med nytt förslag som medger förtidspension av angivna skäl i begränsad omfattning i enlighet med vad ovan anförts. Vid bifall härtill tillgodoses i viss del syftet med avslagsyrkandet i

motion Sf15 (vpk), medan de ändrade övergångsbestämmelser till regeringens lagförslag som föreslås i motionerna Sf27, Sf28 och Sf29 (alla s) inte längre fyller något ändamål.

1989/90:AU2y

## 5. Finansiering av arbetsmarknadsåtgärder med socialförsäkringsmedel

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser att den del av utskottets yttrande i avsnittet *Lönebidrag för förtidspensionerade* som börjar med "Motionsyrkanden om" och slutar med "avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Det är angeläget att handikappade personer i så stor utsträckning som möjligt kan beredas sysselsättning i första hand på den reguljära arbetsmarknaden och i andra hand när sådan anställning inte är möjlig erbjudas arbete i Samhallgruppens företag eller annan form av skyddad sysselsättning. Först när dessa möjligheter är uttömda skall förtidspension tillgripas. Detta är vad motionerna Sf296 och Sf352 (båda fp) syftar till med förslagen att resurser bör omfördelas från socialförsäkringssystemet till arbetsmarknadsåtgärder.

I dag hindras en del av möjliga arbetsmarknadsåtgärder av resursbrist. Det gäller om vissa typer av lönebidrag, utbyggnaden av verksamheten i Samhallgruppen och mer kostsamma arbetshjälpmedel för handikappade. Däremot låter sig tillväxten av förtidspensionerna inte bromsas av medelsbrist. Detta visar att vi i dag har närmast vattentäta skott mellan de resurser som står till förfogande för socialförsäkringssektorn resp. för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I den föreliggande propositionen 62 tas ett första steg att bekosta yrkesinriktade rehabiliteringsåtgärder av medel från sjukförsäkringen. Detta bör hälsas med tillfredsställelse. Men det bör påpekas att det är fråga om insatser av blygsam omfattning, och utskottet anser att det är viktigt att snabbt gå vidare med att i denna form utveckla arbetslinjen även inom socialförsäkringen.

Utskottet biträder alltså yrkandena i motionerna Sf296 och Sf352. Samtidigt tillgodoses kvarstående del av yrkande 8 i motion Sf18 (m) beträffande finansiering av lönebidrag för förtidspensionerade med socialförsäkringsmedel. Det anförda bör delges regeringen för kännedom.

